

Vikingetidens maskesten og gamle veje ved Sjelbro

Sjelbro-stenen ved Alling Å markerer et mere end 2000 år gammelt overgangsted.

Det er vel kun de færreste mennesker som skænker stedet en særlig tanke, når Alling Å i dag krydses ad den moderne landevej og betonbro ved Sjelbro. Stedet er dog overordentligt interessant og rummer en god historie om uafbrudt færdsel gennem de sidste 2.000 år.

Nord for åen - i engen vest for landevejen (Se illustration 1) står en oprejst sten. Den kan let ses fra landevejen, og ved nærmere eftersyn ses et indhugget, trodelignende maskebillede med flettet skæg på stenens nordside. Stenen er en såkaldt billedsten og stammer fra vikingetiden omkring år 1.000. Modsat vikingetidens runesten, som oftest er flyttet fra deres oprindelige placering til især kirkerne, står Sjelbro-stenen (Se illustration 2) på sin oprindelige plads, hvor den har markeret en gammel overgang ad en træbygget bro over Alling Å.

Sjelbro-stenen blev fundet i 1951, hvor den lå med maskebilledet nedad på samme sted. Her havde den ligget i "mands minde" indtil engens daværende ejer Åge Sørensen tilkaldte Nationalmuseet. Han havde fundet mærkelige linier på stenen, som viste sig at være troldebilledet, og fundet var også startskuddet til de efterfølgende arkæologiske udgravninger i engen omkring stenen, hvorved der fandtes i alt fald 4 meget velbevarede vejføjninger fra oldtiden.

Andre men senere veje ses også på stedet i form af forhøjede, nu græsklædte, vejdæmninger (Se illustration 3) mellem stenen og nutidens høje vejdæmning, som fra begge sider leder frem til betonbroen. Om vejdæmningen nærmest nutidens vej vides, at den blev overflødig, da man for ca. 100 år siden omlagde vejen til sin nuværende placering. Da man i 1928 opbrød de sidste rester af vejen, blev der fundet et messingskilt med Kong Chr. d. IV's navnetræk, så denne vej har sikkert været i brug i hans regeringstid mellem 1588 og 1648.

Den nu nedlagte Sjelbro kro (Se illustration 4) nord for åen - som nu er omdannet til efterskole - har gennem århundreder ligget strategisk godt ved denne overgangen over Alling Å. Her var både stald og krostue, og her blev det velkendte Sjelbro-marked afholdt 4 gange årligt frem til starten af 1920'erne, hvor folk fra nær og fjern strømmede til modsat i dag var der dengang liv og handel på stedet.

De 4 "oldtidsveje" (Se illustration 5) som skjuler sig under engen, ligger kun ca. ½ m under græstørvene. Øverst er to meget velbevarede plankeveje i egetræ. Af udgravningsfotografiet fremgår svellevejenes unikke bevaringsforhold tydeligt. I den fugtige engjord bevares træ meget bedre end på tørt land. Vikingetidens plankeveje er opbygget af kraftige spejkløvede egeplanker lagt på tværs af køreretningen på en solid langsgående træramme og understøttet af nedrammede træpæle. En grøft gennem vikingetidens gamle åleje var også interessant. Udover en mængde forskellige træstykker af delvist ubestemmelig karakter, fandtes pælerester fra en formodet bro, som tilhører de to plankeveje, som udgraveren formoder ligger tidsmæssigt tæt på hinanden i den sene vikingetid. I det gamle åløb blev også iagttaget spor fra en del andre plankeveje, så de to som kunne erkendes på land står næppe alene. Hvornår disse veje gik af brug vides ikke. Træveje og -broer var vedligeholdelseskrævende og havde en relativ kort levetid. Fra klager og indberetninger i historisk tid ved vi, at træbroerne mange gange forfaldt så meget, at det igen blev nødvendigt at krydse vandløbet ved et ofte farefuldt vadested.

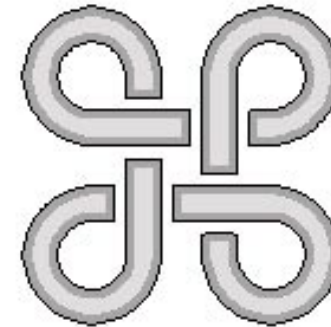
Under de to plankeveje på landjorden fandtes yderligere to vejspor som følger er ældre. Det var stenlagte veje anlagt på et lag af grene og tømmer og kantet af store marksten. Disse veje har sikkert stået i forbindelse med et vadested over åen. Ud fra vejenes opbygning dateres de til tidlig jernalder omkring år 0. Lignende stenlagte oldtidsveje kan ses ved Borremosefæstningen i Himmerland, og ved oldtidsvejene ved Tibirke og Broskov på Sjælland.

I vikingetiden må det formodes at maskebilledet (Se illustration 6) på Sjelbro-stenen var opmalet. Den sælsomme troldefigur med store øjne og næse samt flettet skæg har måske påmindet den rejsende om åmanden, som sagnet siger herskede i vandløbet. Han krævede hvert år et menneskeoffer, og det fortælles, at han engang ikke havde fået dette opfyldt i 6 år, hvorefter han det 7. år tog alle syv mennesker i en vogn som skulle passere åen. Tidligere nu afdøde rigsantikvar P.V. Glob har fremsat den teori, at maskebilledet på Sjelbro-stenen skulle beskytte den rejsende mod dette monster ved at skræmme med sit grufulde udseende, eller ved at lamme ham fordi billedet forestillede ham selv.

Maskebilledet er i vikingetidens såkaldte Mammenstil. Lignende billeder kendes fra 3 danske runesten fra vikingetiden og fra tidens båndslængede ornamentik generelt - men kun Sjelbro-stenen er uden runeindskrifter. Fra det gamle danske område i Skåne kendes 4 maskesten, hvoraf den ene dog er uden runer ligesom Sjelbro-stenen. Af de danske maskesten er den mest kendte "Århus-runestenen" (Se illustration 7). Den står på Moesgård Museum, og masken er blevet museets logo.

Sjelbro-vejene (Se illustration 8) er stadig en stor arkæologisk ressource og et interessant mål for fremtidige undersøgelser. Med nutidens muligheder for datering v.h.j.a. årringsforløbet i træ (såkaldt dendrokronologisk datering) er træ fra den ældste af svellevejene blevet dateret til 752 e. Kr., hvilket ikke helt passer med formodningen om, at de to svelleveje skulle være næsten jævn gamle. Udgravningerne i 1950'erne havde et efter nutidens mål et ret begrænset omfang. En udvidelse af afgravningerne kan sikkert give mange interessante oplysninger, som bør vurderes i sammenhæng med lokalområdets øvrige fund.

Sjelbro-overgangen over Alling å har altså dybe historiske rødder, og måske har handelen på stedet også rødder helt tilbage i vikingetiden. Vejen - særligt nord for Sjelbro - havde tidligere et andet forløb. På Videnskabernes Selskabs kort (Se illustration 9) fra 1791 ses det tydeligt, at vejen dengang gik over Hørning ca. 2 km NV. for Sjelbro. I 1960 blev der ved udgravninger under den nuværende kirke (Se illustration 10) fundet en trækirke fra vikingetiden omkring år 1000. Ved kirken er der også udgravet en gravhøj - "Hørninggraven" - som indeholdt en kammergrav med en af de rigeste kvindegroave vi kender fra Danmarks vikingetid. Kvinden var iklædt en fantastisk dragt med sølvindvirkede bånd og medgivet rige gravgaver - bl.a. det det ældst kendte træbord vi har i Skandinavien og et prestigefyldt vaskefad i bronze. Stavkirken fra Hørning er siden hen blevet rekonstrueret ved Moesgård Museum.

**Se mange flere
fortidsminder på**

www.fortidsmindeguide.dk

**- og send os gerne dine egne fotos
og kommentarer fra et besøg**

Illustr.1 Sjelbro-stenen i engen ved Alling Å set fra nutidens landevejsbro øst for stenen.

Illustr.2 Maskestenen set fra nordvest.

Illustr.3 I engen mellem Sjelbrostenen ses flere gamle vejdæmninger. Denne nærmest nutidens landevej er fra Chr. d. IV. Tid.

Illustr.4 På generalstabskortet fra slutningen af 1800-tallet fremgår Skjelbro Kro og dens stald tydeligt nær 2 mile-mærket fra Randers.

Illustr.5 -Udgravningsfoto af den øverste af vikingetidens 2 svelleveje som ligger ovenpå 2 stenlagte veje fra tidlig jernalder. (Foto T.G. Bibby, 1953).

Illustr.6 Det indhuggede maskebillede på Sjelbrostenen af den grufulde åmand.

Illustr.6a Opstregning af det indhuggede maskebillede på Sjelbrostenen af den grufulde åmand.

Illustr.7 Maskebilledet på Århus-runestenen.

Illustr.8 Kreaturer afgræsser i dag fredeligt engen ved Sjelbro som stadig forsegler de velbevarede vejspor.

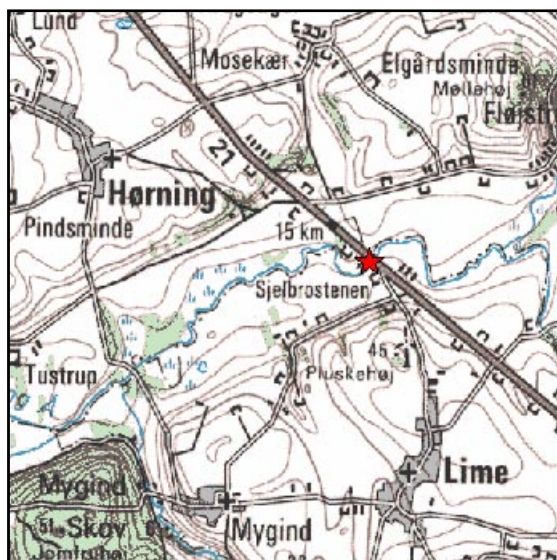

Illustr.9 1700-tals vejen nord for Sjelbro gik over Hørning. Fundene ved Hørning Kirke indikerer, at vikingetidsvejen havde samme forløb.

Illustr.10 Hørning Kirke lige nord for Sjelbro, hvor der allerede i vikingetiden omkring år 1000 blev bygget kirke.

Adgang:

GPS-kordinater (UTM):
E 576593 N 6251714

Kort © KMS

Luffoto © COWI

Sjelbro-stenen ligger helt ud til hovedvej 21: Rønne-Assentoft, ca. 5 km. syd for Assentoft, hvor vejen krydser Alling Å .

En stor parkeringsplads findes i den vestlige vejside ca. 250 m nord for åen og ved adgangsåbningen til marken lige nord for åen ligger en mindre parkeringsnische.

Maskestenen står på græsmarken langs åens nordside og ses fra landevejen.

Faciliteter:

Informationsskilt ved hegnsåbning ud til landevejen

Afstand til fortidsminde: ca. 90 m.

Særlige forhold:

Respekter hegning og kreaturer på marken.

Litteratur:

Henning Dehn Nielsen:

348 Oldtidsminder i Jylland

Turguide til Danmarks oldtid

Gyldendal 1976

ISBN: 87-01-01951-1

L. Hedeager og K. Kristiansen (red.):

Arkæologi leksikon

Opdateret leksikon over Danmarks forhistorie

Politikens Forlag 1985

ISBN: 87-567-4012-3

L. Jacobsen / E. Moltke:

Danmarks Runeindskrifter I-II

Fagligt oversigtsværk over de danske runesten og runeindskrifter

1941-42

Mads Lidegaard:

Danske sten fra sagn og tro

Oversigt over ca. 550 danske sagnsten og deres sagn

Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck 1994

ISBN: 87-17-06428-7

Kristjan Bure (red):

Danske Veje

Historisk gennemgang af vejenes og færdsdens udvikling i Danmark.

Turistforeningen for Danmark 1964

Frits Nicolaisen:

Den bundne dæmon

Om Sjellebrostenen og de øvrige maskesten

Randers Amts Historiske Samfund 1987

Carsten Henrik Bang:

Guide til Danske fortidsminder

Rigt illustreret guide til ca. 500 offentligt tilgængelige fortidsminder i Danmark

Gyldendal og Skov-og Naturstyrelsen 1994

ISBN: 87-00-17166-2

Henning Dehn Nielsen:

Kirker og Klostre i Danmark

Opslagsværk og guide til ca 480 danske kirker og klostre.

Sesam 1995

ISBN: 87-7801-424-7

Poul Henning Jensen:

Natur og Kulturguide til Århus Amt

Rigt illustreret og populær guide til Århus Amts historie, natur og seværdigheder

Århus Amt 1997

ISBN: 87-90099-19-2

www.aaa.dk/aaa/nm-publikationer.htm?ResID=95

Karsten Kristiansen:

På tur i Djurslands fortid

Gratis turguide til udvalgte fredede fortidsminder på Djursland

Århus Amt, Natur og Miljø 3 . Udg. 2002

www.aaa.dk/aaa/nm-publikationer.htm?ResID=466

Georg Kunwald:

Troldestenen

Skalk-artikel om fundet af Sjellebrostenen og udgravningen af oldtidsvejene.

Skalk nr. 4, 1957

Ingrid Falktoft Andersen:

Vejviser til Danmarks Oldtid

Turguide til Danmarks oldtid

Wormianum 1994

ISBN: 87-89531-10-8